

УДК 373.2.016:81]:78

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-192-23-26

ЦИМБАЛ-СЛАТВІНСЬКА Світлана Володимирівна –

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2732-5716>

e-mail: lanatsimbal@gmail.com

КОЗІЙ Ольга Михайлівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства
та вокально-хорового мистецтва

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3225-991X>

e-mail: olgakozii19@gmail.com

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У нинішній час активних пошуків ефективних методів та прийомів взаємодії логопеда та дітей з порушенням мовлення особливої уваги заслуговує використання засобів музичного мистецтва для розвитку мовлення та профілактики мовленнєвих порушень. Взаємозалежність музичної та мовленнєвої діяльності сприяє мовленнєвому розвитку дітей, адже мова та музика базуються на звукових сигналах, які є основою комунікації. Програмами логопедичного супроводу [5] передбачено широке використання музичної логоритміки, як однієї з форм арт-терапевтичних методів, що ефективно впливає на реалізацію завдань індивідуальної корекційно-розвиткової програми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових пошуках дослідників в останні роки простежуються якісні зміни основних цілей реалізації освітнього простору, перші позиції займають загальногуманітарні потреби становлення особистості, проблеми соціалізації та формування і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, пошуку ефективних нових методів емоційно-комунікативної взаємодії (А. Асмолова, Ю. Бекетова, А. Богуш, Н. Бондаренко, С. Духновський, М. Орап, Ю. Рібцун, В. Кисличенко та ін.).

Питання використання засобів музичного мистецтва із метою формування мовленнєво-комунікативних навичок висвітлено у працях Л. Стахової. Науковиця зосередила свою увагу на висвітленні ролі музики як ефективного засобу корекційно-розвиткового процесу, що позитивно впливає на емоційний стан дитини; визначила музичні засоби що розв'язують конкретні корекційні завдання, окреслила дидактичні принципи на яких ґрунтується методика

використання музики в корекційній роботі [6].

Е. Куцин вказує, що різні види музичної діяльності мають специфічні можливості впливу на гармонійний розвиток особистості дитини: музика знижує емоційно-психічне напруження, сприяє душевній рівновазі, удосконалює психічні процеси, допомагає формуванню загальної та дрібної моторики, розвиває артикуляційну рухливість, сприяє розвитку пам'яті та концентрації уваги, впливає на інтелектуальний розвиток та творчі здібності [3].

Про значний вплив музики на дитину йдеться у наукових пошуках Ю. Бекової, дослідниця розглядає психологічний аспект, що обумовлюється глибоким взаємозв'язком елементів музики з фізичною, емоційною, психічною та розумовою діяльностями [1].

У творчості дитина створює свій неповторний світ пошуку і дій, сприйняття, готовності до розвитку та нових знань, відповідно використання музичних елементів у реалізації корекційно-розвиткової програми суттєво підвищить її ефективність.

Мета статті – розглянути особливості впливу використання музичних елементів, зокрема логоритміки, у реалізації основних цілей корекційно-розвиткових програм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музичне виховання завжди було складовою частиною освітнього процесу. Музика стимулює до формування естетичного внутрішнього світу, трансформує уяву, поліпшує комунікацію, розвиває та навчає водночас. Прослуховування музики, музико-ритмічні рухи, музичні ігри, дидактично-музичні ігри, спів, гра на музичних інструментах нині широко застосовується логопедами в профілактичній практиці та корекції мовленнєвих порушень.

Використання засобів музичного

мистецтва на логопедичних заняттях допомагає встановленню безбар'єрності у спілкуванні, особливого довірливого взаємозв'язку між вихованцем та логопедом, встановленню контакту з навколишнім середовищем, соціалізації, активізації фізичних та психічних функцій дитини [1].

Методика використання засобів музичного мистецтва у реалізації корекційно-розвиткових програм ґрунтується на дидактичних принципах: системності (корекційна програма розвитку має мати цілісні орієнтири, окреслену структуровану та систематизовану модель); гуманізації (вихованець у центрі корекційно-розвиткового процесу, його ключова і основна компонента, формування естетики внутрішнього світу, позитивне сприйняття світу та оточуючих, духовних цінностей, можливостей самореалізації, відчуття своєї значущості, формування повноцінної особистості), індивідуального підходу (враховує індивідуальні характеристики психічного та фізіологічного розвитку дитини, її вподобань та особливостей розвитку), послідовності та наочності (оптимальний розподіл навантаження, використання різних видів діяльності для розвитку мислення, сприйняття, спостережливості із врахуванням перспектив розвитку дитини) [6, с. 83].

Л. Стахова радить при розробці корекційно-розвиткових програм із використанням музичних засобів опиратися на основні методи та прийоми, які використовуються на музичних заняттях: слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, музично-ритмічні вправи, музичні ігри, гра на музичних інструментах [6, с. 83]. Використання музичного супроводу дозволить зосередити увагу, поліпшити слухове сприйняття, розвинути уяву та комунікативні навички.

Програми корекційного супроводу передбачають блок музично-ритмічного виховання засобами логоритміки, що спрямований на розвиток сприйняття, музика використовується як своєрідний комплекс, спрямований на корекцію різних форм мовленнєвих порушень.

Ю. Бекетова стверджує, що музика є каталізатором душевного емоційного стану дитини [1], логоритмічні вправи на корекційно-розвиткових заняттях зміцнюють загальний тонус, нормалізують дихання, сприяють гарному настрою та створюють сприятливий мікроклімат для реалізації її завдань. Позитивні емоції необхідні для збалансованості психічного здоров'я, адже

емоційні розлади призводять до порушень у розвитку дитини, зокрема і мовленнєвих. Використання логоритміки на заняттях дозволить навчитися висловлювати свої почуття, підвищить самооцінку дітей, сприятиме у формуванні інтелектуальної, сенсорної і вольової сфер.

Ми суголосні з думкою Н. Бондаренко про те, що музика є найбільш емоційним видом мистецтва, дитяча реакція на музику має поширитися і на мовлення дитини, викликати захоплення, зацікавленість, ініціативність у мовленнєвому спілкуванні [2, с. 45]. Музика, створюючи підґрунтя для безбар'єрного спілкування, встановлює емоційний контакт між логопедом та вихованцем, моделює складні взаємозв'язки з навколишнім світом, стимулює до успіху, стає низкою, що пов'язує реалістичність образу, думки та почуття.

На логопедичних заняттях слухання музики сприяє розвитку фонематичного слуху і фонематичного сприйняття, уваги та пам'яті, що має ключове значення у фонематичних процесах [6, с. 83].

Під час проведення логопедичних занять вихованцям пропонується гра «Слухати музику» (за результатами прослуховування можна будувати роботу а ключі «запитання – відповідь», формуючи досвід музичних вражень: подобається така мелодія? Мелодія сумна, весела, грайлива? Про що ти думаєш, коли чуєш таку мелодію? Темп музики швидкий чи повільний? З чим асоціюються звуки музики? Що або кого ти уявляєш, коли слухаєш музику, де вона звучить? Яку б назву ти надав цій мелодії? Надалі можна запропонувати обговорення музичної композиції: визначати характер мелодії, темп музики, встановлювати жанр музичного твору (пісня, марш, танець), визначати силу звучання (динаміку), висоту звуків, вгадати музичний інструмент за звуком (тембром); встановити схожість музичного звуку зі звуками навколишнього середовища.

Ефективною у використанні є також гра «Художник без пензлика»: після прослуховування музичного твору, вихованцям пропонується надати йому кольору, до прикладу: якого кольору така мелодія? (за умови встановлення еквіваленту емоції в кольоровий лад: білий – спокійний, мрійливий; жовтий – швидкий, грайливий; зелений – веселий, рухливий; червоний – емоційно-піднесений, швидкоплинний; чорний – сумний, журливий та ін.).

У контексті фонетичної ритміки, що сприяє розвитку мовнорухового аналізатора, формуванню навичок мовлення, розвитку

психічних процесів дією є вправа «Гра на піаніно», вихованцю пропонують запам'ятати ряд звуків, які проспівує дорослий типу (o-i-a-o-i-a) вихованцю пропонують відтворити поспівку, натискаючи клавіші піаніно із зображенням символів таких звуків [6, с. 83].

Побудова заняття з логоритміки, кількість вправ, що використовуються, підбір методів та прийомів залежить від корекційних, розвивальних та виховних завдань, індивідуальних особливостей розвитку вихованця. Традиційний план заняття з логоритміки передбачає використання вправ на орієнтацію у просторі, ритміко-гімнастичні вправи, ігри під музичний супровід, вправи з музичними інструментами, танцювальні вправи, спів, завдання на слухову увагу, вправи на координацію слів з рухами, артикуляційні вправи [5].

Л. Ліхницька та О. Андрійців зауважують, що під час занять з логоритміки надзвичайно важливо дотримуватися послідовності дій, адже від цього залежить і прогнозований результат, навички монологічного і діалогічного мовлення формуються в процесі бесіди, обговорення музичного твору, коли вихованцям запропоновано поділитися враженнями від почутого твору, дати оцінку образів, вказати на власне сприйняття та ставлення до такого образу [4, с. 98]. Науковиці пропонують на логоритмічних заняттях широке використання проспівування пісень, адже для вихованців котрі мають порушення мовлення, саме спів є найефективнішим способом навчання. Пісня є простою мовною моделлю, яку легко можна відтворити, також проспівування вимагає більш чіткої артикуляції, проспівуючи кожен склад, вихованці навчаються римувати певні склади, тренують пам'ять, запам'ятовуючи слова та прості фрази пісень-казок, колицьких, грайливих руханок, пісень-лічилок [4, с. 98].

Надзвичайно важливим є використання вправ на розвиток дихання, голосу та артикуляції, такі вправи сприяють правильному діафрагмальному диханню, тривалості видиху, його сили та поступовості, їх поєднують з руховими вправами, доповнюють мовленнєвими фрагментами. У програмах з логоритміки пропонується використання співу вокалізів – мелодії без слів, експресивно забарвлених вигуків, що виражають емоції, надаючи їм мінорного та мажорного забарвлення.

Від типу мовленнєвого порушення вихованця залежить використання вправ під

час логоритмічних занять, такі завдання необхідно об'єднувати за певною тематикою, використовуючи міжпредметні зв'язки та практичний досвід.

Проведення тестування психомоторного розвитку та індивідуальних психологічних особливостей вихованця на початку корекційно-розвиткового процесу допоможе прогностично укласти корекційно-розвиткову програму врахувавши індивідуальний підхід.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Використання музики в контексті реалізації основних завдань корекційно-розвиткової програми створює сприятливі умови для корекції мовленнєвих порушень. Розвиток у вихованців естетичного сприйняття музики, емоційно-естетичного ставлення до навколишнього світу, співставлення та образності, проведення паралелей, вирізнення головного і другорядного дозволяє активізувати творчі здібності кожного вихованця, створити передумови безбар'єрного спілкування та якісної взаємодії. Реалізація завдань логоритміки дозволяє забезпечити дотримання принципів побудови корекційно-розвивального середовища: упереджувальності, розвивальної освіти, поліфункціональності, активності і свідомості, доступності та поступовості, наочності та індивідуалізації. Використання логоритмічних ігор та вправ на логопедичних заняттях ефективні у подоланні мовленнєвих порушень, забезпечують реалізацію особистісної траєкторії розвитку кожного вихованця.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бекетова Ю. В. Особливості впливу музики на дітей з особливими потребами. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. URL: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-03/09byvcsn.pdf> (дата звернення: 09.02.2021).
2. Бондаренко Н. В. Вплив музичного мистецтва на мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2017. Вип. 1(57). С. 45–52.
3. Куцин Е. К. Формування основи розвитку особистості засобами музичної діяльності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки*. Чернігів, 2019. Вип. 4 (160). С. 75–79.
4. Ліхницька Л., Андрійців О. Вплив занять з музичного мистецтва на розвиток мовлення дитини дошкільного віку. *Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв*.

Серія «Мистецтво». Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю. 2020. С. 95–100.

5. Програма з логоритміки для спеціалізованих загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей з важкими порушеннями мовлення / укладач Куравська Л. С. URL: <https://naurok.com.ua/biblioteka/muzichne-mistectvo> (дата звернення: 06.01.2021).

6. Стахова Л. Л. Розвиток фонетико-фонематичних процесів у дітей із порушенням мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 73. С. 80–87.

REFERENCES

1. Beketova, Yu. V. (2009). *Osoblyvosti vplyvu muzyky na ditei z osoblyvymy potrebamy*. [Features of effect of music on children with the special needs].

2. Bondarenko, N. V. (2017). *Vplyv muzychnoho mystetstva na movlenniuvyi rozvytok dytyny doshkilnoho viku*. [The influence of musical art on the speech development of a preschool child].

3. Kutsyn, E. K. (2019). *Formuvannia osnovy rozvytku osobystosti zasobamy muzychnoi diialnosti*. [Formation of the basis of the personal development by means of musical activity]. Chernigiv.

4. Likhitska, L., Andriitsiv, O. (2020). *Vplyv zaniat z muzychnoho mystetstva na rozvytok movlennia dytyny doshkilnoho viku*. [The influence of music lessons on the speech development of a preschool child]. Vinnytsia.

5. *Prohrama z lohorytmiky dlia spetsializovanykh zahalnoosvitnikh shkil-internativ dlia ditei z vazhkyu porushenniamy movlennia*. [Logarithmics program for specialized boarding schools for children with severe speech disorders].

6. Stakhova, L. L. (2020). *Rozvytok fonetyko-fonematychnykh protsesiv u ditei iz porushenniam movlennia*. [Development of phonetic-phonemetic processes in children with speech disorders by music]. Kiev.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЦИМБАЛ-СЛАТВІНСЬКА Світлана Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх логопедів, формування інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, розвиток мовленнєво-комунікативних навичок.

КОЗІЙ Ольга Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: вокально-хорове мистецтво, диригентсько-хорова підготовка, професійна підготовка майбутніх учителів мистецьких дисциплін.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TSYMBAL-SLATVINSKA Svitlana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Special Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: vocational training of future speech therapists, forming information and educational environment in higher education institutions.

KOZII Olga Mykhaylivna – Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Musicology and Vocal and Choral Arts, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: vocal and choral art, conducting and choral training, professional training of future teachers of art disciplines.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2021 р.

УДК 378. 4:78 (436)

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-192-26-31

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва та методики музичного виховання

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>

e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Запровадження концепції Нової української школи (2017 р.) та Концепції художньо-естетичного виховання молоді (2004 р.) передбачає здатність майбутніх фахівців музично-

педагогічної освіти до пошуку нових форм роботи, опанування новітніми технологіями навчання з метою набуття якісно нового рівня професійної підготовки. У цьому зв'язку, проблема участі студентів у фестивалях і конкурсах різних рівнів, котрі